

به نام خدا

ریاضی، تجربی و فنی

دین و زندگی جامع مولتی میڈیا

محمد رضایی بقاء

سرشناسه: رضایی بقاء، محمد / عنوان و نام پدیدآور: دین و زندگی
جامع (تجربی و ریاضی) / محمد رضایی بقاء / مشخصات نشر: تهران:
انتشارات تاج، ۱۳۹۷ / مشخصات ظاهری: ۲۴۸ ص.: مصور(رنگی):
۲۲ × ۲۹ سم. / فروست: مجموعه کتاب‌های مولتی ویتامین.
شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۸۰۴۳-۱۰-۲ / وضعیت فهرست نویسی: فیپای
مختصر / شماره کتابشناسی ملی: ۵۴۰۵۳۴۸

مولتی ویتامین

ریاضی، تجربی و فنی

دین و زندگی جامع

ناشر: تاج

مدیر راهبردی: مهندس ابوالفضل جوکار

معاونت علمی: مهندس محمد جوکار

مدیر تألیف: مهندس سید احسان حسینیان طهرانی

عنوان کتاب: دین و زندگی جامع (ریاضی، تجربی و فنی)

مؤلف: محمد رضایی بقاء

سرپرست تألیف: مهندس زهرا جالینوسی

ویراستاران علمی: علی مزینانی - عارفه نژادبهرام

ویراستار زبانی و صوری: عارفه نژادبهرام

سرپرست فنی: شراره رستمی

صفحه آرا: دنیا ملاحسینی - سمیه نجاری

حروف نگار: مریم لطفی - سکینه فخاری

طراح گرافیک: تایماز کاویانی

طراح جلد: آرمین رنگانی

آماده‌سازی و نظارت بر چاپ و توزیع: گاج

چاپخانه و صحافی: گاج

ناظر چاپ: علی مزرعتی

نوبت چاپ: اول / ۱۳۹۷

شمارگان: ۲۵۰۰ نسخه

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۸۰۴۳-۱۰-۲

قیمت: ۳۵۰۰۰ تومان

نشانی: تهران، خیابان انقلاب، بین چهارراه ولیعصر (عج) و خیابان فلسطین، شماره ۹۱۹

سندوق پستی: ۱۳۱۴۵-۳۷۷ - تلفن: ۰۲۱-۶۴۲۰ - سرویس پیام کوتاه: ۲۰۰۰۶۴۲۰

وبسایت: www.gaj.ir

کلیه حقوق این کتاب برای انتشارات تاج محفوظ است. هیچ شخص حقیقی یا حقوقی حق چاپ و نشر تمام یا بخشی از این اثر را به هر صورت اعم از فتوکپی، چاپ کتاب و جزوه ندارد و متخلفین به موجب ماده ۵ قانون حمایت از حقوق مؤلفان، مصنفان و هنرمندان مصوب ۱۳۴۸/۱۱/۱۱ تحت پیگرد قانونی قرار می‌گیرند.

تقدیر به پدر و مادر عزیزم

﴿وَ أَنْ لَيْسَ لِلْإِنْسَانِ إِلَّا مَا سَعَى﴾ (سوره نجم، آیه ۳۹)

«و این که برای انسان جز حاصل تلاش او نیست.»

کتاب **مولتی‌ویژن** دین و زندگی جامع، با هدف آموزش و جمع‌بندی درس دین و زندگی کنکور، به سبک نموداری، همراه با آموزش استراتژی‌های تست‌زنی و آزمون‌های جامع درس به درس، به عنوان مکمل کتاب درسی برای سطوح مختلف داوطلبان رشته‌های ریاضی، تجربی و فنی حرفه‌ای گردآوری شده است. حداکثر تلاش در این اثر بر مفید بودن و پرمغز نویسی و پرهیز از تکرار و زیاده‌گویی، در عین ارائه تمام مطالب کتاب درسی بوده است. جهت استفاده بهتر دانش‌آموزان و داوطلبان کنکور به معرفی ویژگی‌های این کتاب می‌پردازم:

۱ ۳۴ درسنامه نموداری

دسته‌بندی کاربردی مطالب درس‌های کتاب‌های دهم، یازدهم و دوازدهم که به شکل‌گیری مهندسی شده آن‌ها در ذهن شما کمک می‌کند، جلوه متفاوتی به این اثر بخشیده است. نکات ترکیبی و مهم‌ترین پیام‌های آیات و احادیث بررسی شده است. دقت شود که تمام جملات و کلمات نوشته شده، دارای اهمیت خاص خود هستند و جهت پرهیز از تکرار در درسنامه، گاهی بعضی جملات فقط یک‌بار در پیام آیات ذکر شده‌اند. بنابراین به تک‌تک جملات و کلمات حساس باشید. گاهی بعضی مطالب که در کتاب درسی در جای مناسب خود نبوده‌اند، در نمودارها در جای مرتبط و متناسب خود آورده شده‌اند.

۲ ۸۴ استراتژی و مثال تستی مرتبط

روش‌های ناب تست‌زنی دین و زندگی، در قالب استراتژی به همراه یک مثال آموزشی ذکر شده‌اند و در جاهای مختلف که نیاز به مرور آن‌ها بود، ارجاع داده شده‌اند.

۳ ۴۰۸ تست در قالب ۳۴ آزمون جمع‌بندی

آزمون‌های ۱۲ سؤالی برای هر درس به‌طوری تنظیم شده‌اند که پوشش‌دهنده درس باشند. یعنی تمام مطالب در قالب سؤال، گزینه درست و سایر گزینه‌های آزمون، یک‌بار به‌طور کامل مرور شوند. تعدادی از تست‌های شناسنامه‌دار کنکور نیز در آن‌ها استفاده شده است؛ اما اکثر سؤالات آن تألیفی (جامع، پوششی و استاندارد) است. هر تستی دارای نکته منحصر به فرد خود است و از تکرار اجتناب شده است. دشواری بعضی از سؤالات نباید شما را نگران کند؛ چرا که در حال یادگیری دقیق‌ترین نکات خواهید بود. پاسخ سؤالات هر یک از درس‌ها به گونه‌ای است که تنها مطالعه پاسخنامه، یک دوره کامل از مطالب درس است و می‌تواند به عنوان مدل دیگری از درسنامه استفاده شود.

با توجه به توضیحات داده شده، یک مجموعه فوق‌العاده قوی از درسنامه، آزمون، تست، استراتژی و مثال در اختیار دارید که هر داوطلبی را برای موفقیت در کنکور ترغیب می‌کند.

در پایان از مدیر راهبردی محترم انتشارات تاج جناب آقای مهندس ابوالفضل جوکار، مدیر محترم تألیف جناب آقای حسینیان، سرپرست تألیف سرکار خانم جالینوس، سرپرست فنی سرکار خانم رستمی، آقایان علی مزینانی و عرفان جالینوسی، خانم‌ها حانیه میرمحمد صادقی و مهسا اصغریان در زمینه ویرایش کتاب و اساتید بزرگوار آقایان مرتضی محسنی کبیر، محمدرضا فرهنگیان و هادی ناصری که در تألیف و تولید این اثر مرا یاری نمودند کمال تشکر و قدردانی را دارم. به امید این که مطالعه مکرر این کتاب در موفقیت شما سهمی داشته باشد.

چه دعایی کنمت بهتر از این؛ که خدا پنجره رو به اتاقت باشد.

وَمِنَ اللَّهِ تَوْفِيقٌ

محمد رضایی بقاء

فهرست مطالب

۷

پایه دهم

۹	درس ۱. هدف آفرینش
۱۲	آزمون جمع‌بندی
۱۵	درس ۲. پر پرواز
۱۸	آزمون جمع‌بندی
۲۱	درس ۳. پنجره‌ای به روشنایی
۲۳	آزمون جمع‌بندی
۲۶	درس ۴. آینده روشن
۲۹	آزمون جمع‌بندی
۳۲	درس ۵. منزلگاه بعد
۳۴	آزمون جمع‌بندی
۳۶	درس ۶. واقعه بزرگ
۳۷	آزمون جمع‌بندی
۴۰	درس ۷. فرجام کار
۴۲	آزمون جمع‌بندی
۴۵	درس ۸. آهنگ سفر
۴۷	آزمون جمع‌بندی
۵۰	درس ۹. دوستی با خدا
۵۳	آزمون جمع‌بندی
۵۶	درس ۱۰. یاری از نماز و روزه
۵۹	آزمون جمع‌بندی
۶۲	درس ۱۱. فضیلت آراستگی
۶۴	آزمون جمع‌بندی
۶۶	درس ۱۲. زیبایی پوشیدگی
۶۸	آزمون جمع‌بندی

۷۱

پایه یازدهم

۷۳	درس ۱. هدایت الهی
۷۷	آزمون جمع‌بندی
۸۰	درس ۲. تداوم هدایت
۸۴	آزمون جمع‌بندی
۸۷	درس ۳. معجزه جاویدان
۹۰	آزمون جمع‌بندی

۹۳	درس ۴. مسئولیت‌های پیامبر (ﷺ)
۹۸	آزمون جمع‌بندی
۱۰۱	درس ۵. امامت، تداوم رسالت
۱۰۵	آزمون جمع‌بندی
۱۰۸	درس ۶. پیشوایان اسوه
۱۱۳	آزمون جمع‌بندی
۱۱۷	درس ۷. وضعیت فرهنگی، اجتماعی و سیاسی مسلمانان، پس از رسول خدا
۱۱۹	آزمون جمع‌بندی
۱۲۳	درس ۸. احیای ارزش‌های راستین
۱۲۸	آزمون جمع‌بندی
۱۳۱	درس ۹. عصر غیبت
۱۳۷	آزمون جمع‌بندی
۱۴۱	درس ۱۰. مرجعیت و ولایت فقیه
۱۴۵	آزمون جمع‌بندی
۱۴۹	درس ۱۱. عزت نفس
۱۵۳	آزمون جمع‌بندی
۱۵۶	درس ۱۲. پیوند مقدس
۱۶۰	آزمون جمع‌بندی

۱۶۳

پایه دوازدهم

۱۶۵	درس ۱. هستی بخش
۱۶۹	آزمون جمع‌بندی
۱۷۲	درس ۲. یگانه بی‌همتا
۱۷۷	آزمون جمع‌بندی
۱۸۰	درس ۳. توحید و سبک زندگی
۱۸۴	آزمون جمع‌بندی
۱۸۶	درس ۴. فقط برای او
۱۹۲	آزمون جمع‌بندی
۱۹۵	درس ۵. قدرت پرواز
۲۰۰	آزمون جمع‌بندی
۲۰۳	درس ۶. سنت‌های خداوند در زندگی
۲۰۹	آزمون جمع‌بندی
۲۱۲	درس ۷. بازگشت
۲۱۷	آزمون جمع‌بندی
۲۲۰	درس ۸. احکام الهی در زندگی امروز
۲۲۸	آزمون جمع‌بندی
۲۳۱	درس ۹. پایه‌های استوار
۲۳۶	آزمون جمع‌بندی
۲۳۹	درس ۱۰. تمدن جدید و مسئولیت ما
۲۴۶	آزمون جمع‌بندی

دهم

در سال دهم، در درس ۱ ابتدا با موضوعات و هدفمندی جهان و انسان و در درس ۲ با انسان‌شناسی و سرمایه‌ها و موانع آن آشنا می‌شویم. دروس ۳ تا ۷ (معادشناسی) که شامل دو دیدگاه در مورد معاد، دلایل اثبات آن، آشنایی با برزخ، قیامت و رستاخیز هستند را خواهیم آموخت. سپس اقدامات لازم برای ثبات قدم در مسیر بندگی و الگوی حرکت را در درس ۸ معرفی می‌کنیم. راه‌های تقویت محبت به خدا در درس ۹ از اهمیت ویژه‌ای برخوردارند و در درس ۱۰ از نماز و روزه جهت بندگی خدا یاری می‌طلبیم. در نهایت نیز وظیفه خود را در مورد آراستگی و عفاف در درس ۱۱ و در مورد پوشش در درس ۱۲ می‌آموزیم. از میان این ۱۲ درس، دروس ۱ و ۸ جدیداً به کتاب اضافه شده‌اند و احتمال طرح سؤال از آن‌ها بسیار بالاست. دروس پر تکرارتر در کنکور نیز دروس ۲، ۳ و ۹ هستند که معمولاً پای ثابت کنکورند و درس ۱۰ در سال‌های اخیر به جمع پرتکرارها پیوسته است. در درس‌های ۶ و ۱۲ مطالب جدیدتری نسبت به سال‌های گذشته مطرح شده است که نظر طراحان را به خود جلب می‌کند و به نظر می‌رسد در سال دهم، سهم سؤالات آیه‌دار، کمتر باشد. همچنین دروس ۵ و ۷ (مبحث برزخ و رستاخیز) و دروس ۱۱ و ۱۲ (بحث عفاف و حجاب) امکان ترکیب با هم را دارند.

جدول تخمین تست‌های کنکور (در تمام رشته‌ها، براساس تغییرات کتاب جدید)

درس	۹۰	۹۱	۹۲	۹۳	۹۴	۹۵	۹۶	۹۷	پیش‌بینی ۹۸
اول	-	۱	۱	-	-	-	-	-	۶
دوم	۳	۱	۲	۱	۱	-	۲	۲	۶
سوم	۳	۳	-	۳	۲	۲	۲	-	۵
چهارم	-	۳	۷	۶	۳	۳	۳	۱	۴
پنجم	۲	۱	۴	۱	۲	۳	۱	۱	۳
ششم	۳	۲	۴	۱	۳	۱	۱	-	۴
هفتم	۱	۴	۲	۴	۱	۳	-	-	۳
هشتم	-	-	-	-	-	-	-	-	۶
نهم	-	۱	۳	۱	۲	۳	۳	۲	۴
دهم	-	-	-	۲	۴	۳	۵	۲	۶
یازدهم	۱	-	-	۱	-	۱	-	۱	۳
دوازدهم	-	۱	۲	-	۲	-	۱	۱	۳

دین و زندگی جامع پایه دهم

درس ۱: هدف آفرینش

- جهان هدفمند
- اختلاف در انتخاب هدف
- برترین هدف
- انتخاب هدف جامع و دربرگیرنده

درس ۲: پر پرواز

- سرمایه‌های انسان (۵ مورد)
- سرمایه‌هایی در مسیر هدف
- موانع رسیدن به هدف (۲ مورد)
- راز رانده شدن شیطان

درس ۳: پنجره‌ای به روشنایی

- دو دیدگاه
- اعتقاد به معاد و پیامدهای آن‌ها
- انکار معاد و پیامدهای آن‌ها

درس ۴: آینده روشن

- دفع خطر احتمالی
- الف) استدلال‌های امکان معاد
- ب) استدلال‌های ضرورت معاد
- پیدایش نخستین انسان
- زنده شده مردگان
- نظام مرگ و زندگی در طبیعت
- حکمت الهی
- عدل الهی

درس ۵: منزلگاه بعد

- تعریف و معنای برزخ
- ویژگی‌های عالم برزخ
- عالم برزخ
- برزخ در کلام پیشوایان

درس ۶: واقعه بزرگ

- الف) مرحله اول قیامت (۳ حادثه)
- ب) مرحله دوم قیامت (۵ حادثه)

درس ۷: فرجام کار

- جایگاه نیکوکاران
- جایگاه دوزخیان
- رابطه میان عمل و پاداش و کیفر
- قراردادی
- نتیجه طبیعی خود عمل
- تجسم خود عمل

درس ۸: آهنگ سفر

- اقدامات لازم برای ثبات قدم در راه بندگی
- تصمیم و عزم برای حرکت
- عهد بستن با خدا
- مراقبت
- محاسبه و ارزیابی
- پیامبر و اهل بیت ایشان، برترین اسوه‌ها

درس ۹: دوستی با خدا

- نقش محبت در زندگی
- معیار ارزش واقعی انسان
- محبت به خدا
- راه‌های افزایش محبت به خدا

درس ۱۰: یاری از نماز و روزه

- احکام و فواید نماز
- احکام و فواید روزه
- وظیفه شخص مسافر

درس ۱۱: فضیلت آراستگی

- آراستگی ظاهری
- آراستگی باطنی
- آراستگی، سیره پیشوایان دین
- مقبولیت
- عفاف

درس ۱۲: زیبایی پوشیدگی

- دستور خاص قرآن درباره حجاب و عفاف
- حدود حجاب
- دو فایده، علت و فلسفه حجاب
- سلب نشدن آزادی زنان با حجاب
- حجاب در سایر ادیان و فرهنگ‌ها

۱

هدف آفرینش

مقدمه

- استفاده نابجا از وسایل در غیر هدف خاص آن = هدر دادن و اتلاف سرمایه ← با تعجب، در عقل و خرد چنین فردی شک می‌کنیم.
- سؤالی که دست‌یابی به پاسخ آن بسیار مهم و حیاتی است = برای چه آفریده شده‌ایم؟ = هدف از زندگی ما انسان‌ها در این جهان چیست؟ = شناخت هدف زندگی = چرایی زیستن (ترکیبی با درس ۱ یازدهم)
- در صورت ندانستن هدف } زندگی را به اشتباه صرف کارهایی می‌کنیم که برای آن‌ها خلق نشده‌ایم = اتلاف عمر سرمایه ارزشمند عمر را که با ارزش و برگشت‌ناپذیر است از دست می‌دهیم.

هدف آفرینش

جهان هدفمند: خالق جهان خدایی حکیم است (علت) ← آفرینش جهان بیهوده نیست. هدف‌دار، حق و دارای برنامه‌ای حساب‌شده است. (معلول)

آیه (دُخان، ۳۸ و ۳۹)	ترجمه	مهم‌ترین پیام‌ها
وَمَا خَلَقْنَا السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ	و ما آسمان‌ها و زمین	۱. براساس حکمت الهی، جهان خلقت بازیچه، بیهوده، عبث و باطل نیست.
وَمَا بَيَّنَّهُمَا لَاعِبِينَ	و آنچه بین آن‌هاست را به بازیچه نیافریدیم،	۲. حق بودن به معنای هدف‌داری و غایت‌مندی جهان، برخاسته از حکمت الهی است.
مَا خَلَقْنَاهُمْ إِلَّا بِالْحَقِّ	آن‌ها را جز به حق خلق نکردیم.	۳. جهان‌شناسی مقدمه شناخت توحید در خالقیت و خالق حکیم است. (ترکیبی با درس ۲ دوازدهم)
		۴. هر موجودی براساس برنامه‌ای حساب‌شده به جهان گام نهاده و به سوی هدف حکیمانه‌ای در حرکت است.

هدف‌مندی انسان

انسان از قاعده هدف‌مندی جهان، جدا نیست. قطعاً هدفی دارد که گام نهادن او در این دنیا فرصتی برای رسیدن به آن است. دو تفاوت انسان با گیاهان و حیوانات در چگونگی رسیدن به هدف:

- تفاوت در مسیر هدف: انسان با اختیار، هدف را می‌شناسد، آن را انتخاب می‌کند و به سوی آن گام برمی‌دارد؛ اما:
  - گیاهان ← طبیعی
  - حیوانات ← غریزی
- تفاوت در نوع هدف: انسان با روحیه بی‌نهایت‌طلب به دنبال پایان‌ناپذیرها؛ اما:
  - حیوانات و گیاهان ← پایان‌پذیری، توقف در سر حدی از رشد و کمال

اختلاف در انتخاب هدف‌ها (معلول): ریشه در بینش، نگرش و نوع اندیشه انسان‌ها (علت) دارد.

کسی که بیندیشد کمک به دیگران ارزشمند است (علت) ← می‌کوشد به دیگران کمک کند (معلول).
 کسی که فکر کند داشتن شهرت مهم است (علت) ← زندگی خود را در مسیر رسیدن به شهرت قرار می‌دهد (معلول).

لازمه انتخاب صحیح هدف‌ها: ارزش‌گذاری و رتبه‌دهی به اهداف

انواع اهداف } اصلی: خوب و ضروری، پایان‌ناپذیر، نامحدود، همیشگی
 فرعی: خوب و ضروری، پایان‌پذیر، محدود، موقتی

★ نکته ← هدف فرعی را به جای هدف اصلی قرار ندهیم.

← دل‌بستن به اهداف فرعی نباید مانع رسیدن به اهداف اصلی شود.

برترین، کامل ترین و ارزشمندترین هدف = بندگی خدا = سرچشمه نامحدود خوبی‌ها و زیبایی‌ها = پاسخ‌گوی روح بی‌نهایت طلب انسان

آیه (ذاریات، ۵۶)	ترجمه	مهم‌ترین پیام‌ها
وَ مَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْإِنْسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ	جن و انسان را نیافریدم مگر این که مرا عبادت کنند.	۱. هدف انحصاری خلقت موجوداتِ مختار (جن و انسان)، مشترکاً بندگی خداست. ۲. هدف اصلی انسان عبادت است؛ یعنی هر حرکت و عملی که: الف) برای کسب رضایت خدا (اخلاص = حُسن فاعلی) ب) براساس معیار دینی و توحید عملی صورت گیرد که ثمره و نتیجه توحید در ربوبیت است. (ترکیبی با درس ۲ و ۳ و ۴ دوازدهم)

کامل ترین تعبیر «زندگی به خاطر خدا»، تعبیر خود خداست:

آیه (انعام، ۱۶۲)	ترجمه	مهم‌ترین پیام‌ها
قُلْ إِنَّ صَلَاتِي وَ نُسُكِي وَ مَحْيَايَ وَ مَمَاتِي لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ	بگو نمازم، تمامی اعمالم و زندگی و مرگم برای خداست که پروردگار جهانیان است.	۱. زبان حال انسانی است که هدف بندگی و عبودیت را پذیرفته است. ۲. نماز در میان همه اعمال، جایگاه ویژه‌ای دارد. ۳. انجام اعمال به خاطر خدا، با کسب رضایت الهی (اخلاص) در ارتباط است و انجام اعمال عبادی با معیارهای دینی (توحید عملی) در ارتباط است. (ترکیبی با درس ۳ و ۴ دوازدهم)

هدف = بندگی خدا

مفاهیم کلیدی زندگی تعریف جدید می‌یابد

- پیروزی = نزدیک شدن به خدا (قرب وجودی) ← خوشحالی
- شکست = دور شدن از خدا ← آزدگی

دریافت لطف و رحمت ویژه الهی (سنت توفیق الهی: ترکیبی با درس ۶ دوازدهم) و زندگی سعادت‌مندانه در دنیا و آخرت می‌شود.

انسان، شایسته

انواع انسان‌ها

انسان‌های سرگرم و مشغول به لذت‌های مادی

تعبیر قرآن: «به حیات دنیوی راضی شده و به آن آرام گرفته‌اند.»

بهترین سرمایه را صرف کارهای کم‌ارزش می‌کنند = اتلاف سرمایه

انسان‌های زیرک

انتخاب اهداف جامع، دربردارنده، با گنجایش بیش‌تر

نتیجه انتخاب هدف عبادت و بندگی خدا

آباد کردن آخرت با انجام کارها برای رضای خدا

ضرب‌المثل: با یک تیر چند نشان می‌زنند. (هم دنیا و هم آخرت را به‌دست می‌آورند).

تأمین تندرستی

تمثیل: مثل کوه‌نوردی که در مسیر رسیدن به قله لذت از طبیعت افزایش استقامت

آیه (نساء، ۱۳۴)	ترجمه	مهم‌ترین پیام‌ها
مَنْ كَانَ يُرِيدُ ثَوَابَ الدُّنْيَا	هر کس نعمت و پاداش دنیا را بخواهد،	۱. انتخاب خدا و بندگی او، هدفی جامع و دربرگیرنده دنیا و آخرت است.
فَعِنْدَ اللَّهِ ثَوَابُ الدُّنْيَا وَ الْآخِرَةِ	نعمت و پاداش دنیا و آخرت نزد خداست.	۲. درخواست مستمر نعمت و پاداش دنیا، زمانی اجابت می‌شود که انسان روی به درگاه خداوند آورد.

مهم‌ترین پیام‌ها	شعر
۱. انتخاب خدای شکرساز، قمرساز، نرگس‌ساز، عقل و نظرساز به‌عنوان هدف جامع و دربرگیرنده زندگی، زمینه‌ساز رسیدن انسان به اهداف دنیوی و اخروی است و با آیه «... فَعِنْدَ اللَّهِ ثَوَابُ الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ» ارتباط دارد.	ای دوست، شکر بهتر یا آن که شکر سازد؟ خوبی قمر بهتر یا آن که قمر سازد؟ ای باغ تویی خوش‌تر یا گلشن و گل در تو یا آن که بر آرد گل، صد نرگس تر سازد؟ ای عقل تو به باشی در دانش و در بینش؟ یا آن که به هر لحظه صد عقل و نظر سازد؟
۲. انسان‌های زیرک با انتخاب خدا به‌عنوان هدف، با یک تیر چند نشان می‌زنند.	

انسان‌های زیرک

هدف آفرینش

لازمه رسیدن به هدف بزرگ بندگی = همت بزرگ و اراده محکم.

استراتژی ۱

ساختار فعل «كَانَ + مضارع»، به صورت «ماضی استمراری» ترجمه می‌شود. بنابراین، اگر در صورت سؤال یا گزینه‌ها کلماتی مثل «مستمر، استمراری، دائمی و...» مشاهده شود، معمولاً باید به دنبال این ساختار باشیم.

﴿مَنْ كَانَ يُرِيدُ ثَوَابَ الدُّنْيَا﴾ ← درخواست مستمر نعمت و پاداش دنیا
﴿مَنْ كَانَ يُرِيدُ الْعِزَّةَ﴾ ← مطالبه دائمی عزت و شکست‌ناپذیری (درس ۱۱ یازدهم)
﴿لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ﴾ ← اگر مستمراً می‌دانستند (درس ۳ دهم)

مثال: خداوند، طالبِ نعمت دنیا را چگونه راهنمایی می‌کند و شرط وصول به پاداش دنیوی و اخروی چیست؟

- ۱) ﴿فَعِنْدَ اللَّهِ ثَوَابُ الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ﴾ - ﴿مَا خَلَقْنَاهُمَا إِلَّا بِالْحَقِّ﴾
- ۲) ﴿فَعِنْدَ اللَّهِ ثَوَابُ الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ﴾ - ﴿مَنْ كَانَ يُرِيدُ ثَوَابَ الدُّنْيَا﴾
- ۳) ﴿مَنْ كَانَ يُرِيدُ ثَوَابَ الدُّنْيَا﴾ - ﴿وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْإِنْسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ﴾
- ۴) ﴿مَنْ كَانَ يُرِيدُ ثَوَابَ الدُّنْيَا﴾ - ﴿مَحْيَايَ وَمَمَاتِي لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ﴾

پاسخ: گزینه ۲

استراتژی ۲

الفاظ «حق، باطل، عبث، لاعبین» در آیات، همواره رساننده مفاهیم «هدف‌داری، غایت‌مندی، بیهوده نبودن و بی‌هدف نبودن» هستند که نتیجه حکمت الهی است.

مثال: آیه شریفه ﴿وَمَا خَلَقْنَا السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا لَاعِبِينَ﴾، ما خَلَقْنَاهُمَا إِلَّا بِالْحَقِّ﴾ با کدام یک از آیات زیر ارتباط مفهومی دارد و بیان‌گر چه موضوعی است؟

- ۱) ﴿مَنْ كَانَ يُرِيدُ ثَوَابَ الدُّنْيَا فَعِنْدَ اللَّهِ ثَوَابُ الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ﴾ - ضرورت معاد براساس حکمت الهی
- ۲) ﴿وَمَا هِيَ الْحَيَاةُ الدُّنْيَا إِلَّا لَهْوٌ وَلَعِبٌ وَإِنَّ الدَّارَ الْآخِرَةَ لَهِيَ الْحَيَوَانُ﴾ - ضرورت معاد براساس عدل الهی
- ۳) ﴿أَمْ نَجْعَلُ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ كَالْمُفْسِدِينَ فِي الْأَرْضِ﴾ - ضرورت معاد براساس عدل الهی
- ۴) ﴿أَفَحَسِبْتُمْ أَنَّمَا خَلَقْنَاكُمْ عَبَثًا وَأَنَّكُمْ إِلَيْنَا لَا تُرْجَعُونَ﴾ - ضرورت معاد براساس حکمت الهی

پاسخ: گزینه ۴

استراتژی ۳

در ارتباط دو موضوع با یک‌دیگر، در صورتی که یکی از آن‌ها به‌وجودآورنده دیگری باشد، به آن الفاظ «علت، منشأ، زمینه‌ساز، مولد، زاینده، سبب، دلیل، موجب، ریشه، باعث، خاستگاه، متبوع و...» اطلاق می‌شود و مورد دیگر، در صورتی که به‌وجودآمده از آن باشد، با الفاظ «معلول، نتیجه، ناشی، میوه، ثمره، مولود، زاینده، مُنبعث، برخاسته، برآمده، تابع و...» معرفی می‌شود.

۱. انسان شایسته دریافت لطف و رحمت ویژه خداوند شود؛
۲. به زندگی سعادت‌مندانه در دنیا و آخرت برسد (معلول)

منشأ اختلاف در انتخاب هدف‌ها (معلول)، بینش و نگرش خاص هر انسان است (علت).
اختلاف در انتخاب هدف‌ها (معلول)، ریشه در نوع اندیشه انسان دارد (علت).

مثال: اختلاف انسان‌ها در انتخاب هدف از چیست و برای انتخاب صحیح هدف چه باید کرد؟

- ۱) اختلاف در استعدادها - ارزش‌گذاری و رتبه‌دهی به انواع هدف
- ۲) اختلاف در اندیشه‌ها - تشخیص دادن اهداف اصلی و فرعی و گزینش آن دو
- ۳) اختلاف در استعدادها - تشخیص دادن اهداف اصلی و فرعی و گزینش آن دو
- ۴) اختلاف در اندیشه‌ها - ارزش‌گذاری و رتبه‌دهی به انواع هدف

◀ پاسخ: گزینه ۴

استراتژی ۴

بعد از کلماتی نظیر «زیرا، چون، به دلیل، به سبب و...» علت (متبوع) بیان می‌شود. معلول (تابع) آن، گاهی قبل از این الفاظ و گاهی بعد از علت آن ذکر می‌شود. بنابراین یکی از ساختارهای علت و معلول در جملات متن درس چنین است:

معلول زیرا علت، معلول

مثال: در پس خلقت تک‌تک موجودات این جهان هدفی وجود داشته است (معلول)؛ زیرا خالق آن‌ها خدایی حکیم است (علت)، که هیچ کاری را بیهوده انجام نمی‌دهد (معلول).

مثال: حکمت خداوند ..... هدفمندی آفرینش آسمان‌ها و زمین است و «هدف‌های ضروری زندگی» و «اهداف پایان‌پذیر»

به ترتیب حاکی از کدام نوع اهداف هستند؟

۱) تابع - فرعی - اصلی	۲) متبوع - فرعی - فرعی
۳) تابع - اصلی - فرعی	۴) متبوع - اصلی - اصلی

◀ پاسخ: گزینه ۲

آزمون جمع‌بندی

۱ به کار بردن غیرمتعارف سرمایه‌ای که برای هدف خاصی ساخته شده است، افراد را به چه موضوعی مشکوک می‌سازد و معادل چه تعبیری در مورد آن سرمایه است و در صورت چنین عملکردی در خصوص عمر انسان، چه خطری او را تهدید می‌کند؟

- ۱) هدفمندی جهان - امتناع از استعمال سرمایه - به اشتباه صرف کردن زندگی برای رشد و کمال
- ۲) عقل و خرد شخص - اتلاف و اسراف سرمایه - به اشتباه صرف کردن زندگی برای رشد و کمال
- ۳) عقل و خرد شخص - اتلاف و اسراف سرمایه - فوت سرمایه‌ای ارزشمند و بازگشت‌ناپذیر
- ۴) هدفمندی جهان - امتناع از استعمال سرمایه - فوت سرمایه‌ای ارزشمند و بازگشت‌ناپذیر

۲ عبث نبودن آفرینش آسمان‌ها و زمین، معلول چیست و حرکت موجودات به کدام سمت‌وسو در جریان است و مُنْفک نمودن انسان از این جریان، حکم به کدام مورد می‌شود؟

- ۱) وجود خالق حکیم در ورای خلقت جهان - به‌سوی هدفی حکیمانه - درستی
- ۲) وجود خالق حکیم در ورای خلقت جهان - به‌سوی هدفی حکیمانه - نادرستی
- ۳) غایت‌مندی تک‌تک موجودات جهان - به سوی حق و حقیقت - درستی
- ۴) غایت‌مندی تک‌تک موجودات جهان - به سوی حق و حقیقت - نادرستی

۳ هدف‌دار دانستن جهان در افکار انسان چه دیدگاهی را در ذهن او در مورد دنیا مصور می‌سازد و این موضوع در کدام آیه مورد توجه قرار گرفته است و چه پرسشی را با چه وصفی ترسیم می‌گرداند؟

- ۱) دنیا، فرصتی برای نیل به هدف است. - ﴿مَا خَلَقْنَاهُمَا إِلَّا بِالْحَقِّ﴾ - «برای چه هدفی آفریده شده‌ایم؟» - حیاتی
- ۲) دنیا، فرصتی برای نیل به هدف است. - ﴿مَا خَلَقْنَاهُمَا إِلَّا بِالْحَقِّ﴾ - «ماهیت مرگ و زندگی پس از آن چگونه است؟» - فراگیر
- ۳) زندگی دنیا، جز سرگرمی و بازی نیست. - ﴿وَمَا بَيَّنَّهُمَا لَاعِبِينَ﴾ - «ماهیت مرگ و زندگی پس از آن چگونه است؟» - فراگیر
- ۴) زندگی دنیا، جز سرگرمی و بازی نیست. - ﴿وَمَا بَيَّنَّهُمَا لَاعِبِينَ﴾ - «برای چه هدفی آفریده شده‌ایم؟» - حیاتی

۴ حرکت جبری یا اختیاری به سوی هدف، کدامین تفاوت میان انسان با گیاه و حیوان در نحوه رسیدن به هدف است و تفاوت دیگر آن‌ها با هم کدام است و بیان‌گر چه تفاوتی می‌باشد؟

- ۱) اولین - طبیعی یا غریزی بودن حرکت به سوی هدف - اختلاف در مسیر رسیدن به هدف
- ۲) دومین - پایان‌پذیر بودن یا نبودن اهداف هر موجود - اختلاف در مسیر رسیدن به هدف
- ۳) اولین - پایان‌پذیر بودن یا نبودن اهداف هر موجود - اختلاف در نوع هدف
- ۴) دومین - طبیعی یا غریزی بودن حرکت به سوی هدف - اختلاف در نوع هدف

۵ سردرگمی به هنگام رؤیت اختلافات شدید انسان‌ها در اهداف منتخب، در مواجهه با چه سوآلی است و کدام روحیه انسان در این انتخاب باید لحاظ شود و خاستگاه این اختلاف چیست؟

- ۱) برای چه هدفی زندگی می‌کنم؟ - جاودانگی - نوع اندیشه و نگرش انسان‌ها
- ۲) کدام هدف با امیال من هم‌سو است؟ - بی‌نهایت‌طلبی - چگونگی رسیدن به هدف
- ۳) کدام هدف با امیال من هم‌سو است؟ - بی‌نهایت‌طلبی - نوع اندیشه و نگرش انسان‌ها
- ۴) برای چه هدفی زندگی می‌کنم؟ - جاودانگی - چگونگی رسیدن به هدف

۶ پس از ارزش‌گذاری و رتبه‌دهی به اهداف چه ثمره‌ای نصیب ما می‌گردد و کدام دسته از اهداف دائمی‌اند و اصلی‌ترین هدف زندگی انسان در کدام آیه مبارکه ترسیم یافته است؟

- ۱) انتخاب صحیح‌ترین هدف‌ها - اصلی - ﴿إِلَّا بِالْحَقِّ﴾ ۲) اختلاف با دیگران در انتخاب هدف - فرعی و اصلی - ﴿إِلَّا لِيَعْبُدُونِ﴾
- ۳) انتخاب صحیح‌ترین هدف‌ها - اصلی - ﴿إِلَّا لِيَعْبُدُونِ﴾ ۴) اختلاف با دیگران در انتخاب هدف - فرعی و اصلی - ﴿إِلَّا بِالْحَقِّ﴾

۷ تحقق آرام گرفتن انسان، چه هنگامی است و هدف انحصاری انسان کدام است و نکته مهم در خصوص اهداف اصلی و فرعی چیست؟

- ۱) وصول به سرچشمه خوبی‌ها و زیبایی‌ها - بندگی خدا - نباید اهداف فرعی مانع رسیدن به هدف اصلی شود.
- ۲) وصول به سرچشمه خوبی‌ها و زیبایی‌ها - بندگی خدا - هدف اصلی را به جای هدف فرعی قرار ندهیم.
- ۳) عدم آرایش به زشتی‌ها و پرهیز از گناه - تقرب الهی - هدف اصلی را به جای هدف فرعی قرار ندهیم.
- ۴) عدم آرایش به زشتی‌ها و پرهیز از گناه - تقرب الهی - نباید اهداف فرعی مانع رسیدن به هدف اصلی شود.

۸ اكمل تعابیر در خصوص «زندگی به خاطر خدا» در کدام آیه ذکر شده است و زندگانی این‌چنینی باید چه ویژگی‌هایی داشته باشد؟

- ۱) ﴿مَحْيَايَ وَ مَمَاتِي لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ﴾ - با هدفمند دانستن جهان، در مسیر برنامه حساب‌شده گام برداشته شود.
- ۲) ﴿فَعِنْدَ اللَّهِ ثَوَابُ الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ﴾ - با هدفمند دانستن جهان، در مسیر برنامه حساب‌شده گام برداشته شود.
- ۳) ﴿فَعِنْدَ اللَّهِ ثَوَابُ الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ﴾ - برای کسب رضایت خدا و بر مبنای معیارهای دینی صورت گیرد.
- ۴) ﴿مَحْيَايَ وَ مَمَاتِي لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ﴾ - برای کسب رضایت خدا و بر مبنای معیارهای دینی صورت گیرد.

۹ عامل سعادت‌بخش به زندگی دنیا و آخرت چیست و «صرف زندگی به شهرت» و «عبادت محسوب شدن مطالعه» هر یک به ترتیب مشروط به چه شرایطی است؟

- ۱) معرفت - اگر کسی بیندیشد، کمک به دیگران ارزشمند است - اگر مطابق معیار دینی صورت گیرد.
- ۲) معرفت - اگر کسی بیندیشد، کمک به دیگران ارزشمند است - اگر برای جلب رضای خدا باشد.
- ۳) بندگی - اگر کسی فکر کند، داشتن شهرت مهم است - اگر برای جلب رضای خدا باشد.
- ۴) بندگی - اگر کسی فکر کند، داشتن شهرت مهم است - اگر مطابق معیار دینی صورت گیرد.

۱۰ تعبیر قرآنی «راضی شدن به حیات دنیوی و آرام گرفتن به آن»، مصداق چه کسانی است و اهداف آنان کدام ویژگی را دارد و وصول به هدف بزرگ بندگی نیازمند کدام صفت در انسان است؟

- ۱) آنان که تمام کارهای دنیوی خود را برای رضای خدا انجام می‌دهند - به هدفی بالاتر از لذت‌های مادی و سرگرم شدن به آن نمی‌اندیشند - زندگی هدفمند و استفاده از فرصت عمر
- ۲) کسانی که بهترین و باارزش‌ترین دارایی خود را صرف کارهای کم‌ارزش می‌کنند - به هدفی بالاتر از لذت‌های مادی و سرگرم شدن به آن نمی‌اندیشند - پشتکار ژرف و اراده محکم
- ۳) کسانی که بهترین و باارزش‌ترین دارایی خود را صرف کارهای کم‌ارزش می‌کنند - هدف‌های دیگر را نیز در برمی‌گیرد و جامع‌تر است - پشتکار ژرف و اراده محکم
- ۴) آنان که تمام کارهای دنیوی خود را برای رضای خدا انجام می‌دهند - هدف‌های دیگر را نیز در برمی‌گیرد و جامع‌تر است - زندگی هدفمند و استفاده از فرصت عمر

۱۱ ضرب المثل «با یک تیر چند نشان زدن» ویژگی چه انسان‌هایی است و در تمثیل، شبیه انجام چه کاری است؟

- ۱) افراد زیرک و هوشمند - کوهنوردی برای دستیابی به تندرستی و افزایش استقامت
- ۲) افراد سرگرم به دنیا - جست‌وجوی دریاها برای دستیابی به گوهرهای گران‌قدر آن
- ۳) افراد سرگرم به دنیا - کوهنوردی برای دستیابی به تندرستی و افزایش استقامت
- ۴) افراد زیرک و هوشمند - جست‌وجوی دریاها برای دستیابی به گوهرهای گران‌قدر آن

۱۲ دو مصراع «ای باغ تویی خوش‌تر یا گلشن و گل در تو؟ / یا آن که برآرد گل، صد نرگس تر سازد؟» به ترتیب به انتخاب چه اهدافی اشاره دارند

و عبارت شریفه ﴿مَنْ كَانَ يُرِيدُ ثَوَابَ الدُّنْيَا﴾ با کدام‌یک قرابت مفهومی بیش‌تری دارد؟

- ۱) اکتفا به لذایذ مادی - اهداف جامع و دربرگیرنده - دومین
- ۲) اکتفا به لذایذ مادی - اهداف جامع و دربرگیرنده - نخستین
- ۳) اهداف جامع و دربرگیرنده - اکتفا به لذایذ مادی - نخستین
- ۴) اهداف جامع و دربرگیرنده - اکتفا به لذایذ مادی - دومین

پاسخنامه آزمون جمع‌بندی

- ۱ **گزینه ۳** اگر کسی وسایلی را که با امکانات و هزینه هنگفت و برای هدف خاصی ساخته شده است، در کارهای دیگر به کار گیرد، حتماً تعجب خواهیم کرد و در عقل و خرد چنین فردی شک می‌کنیم. زیرا این کار، هدر دادن و اتلاف (اسراف) سرمایه محسوب می‌شود. در صورت ندانستن هدف زندگی، عمر خود را به اشتباه صرف کارهایی می‌کنیم که برای آن‌ها خلق نشده‌ایم و سرمایه ارزشمندی را از دست می‌دهیم که امکان بازگشت مجدد آن وجود ندارد.
- ۲ **گزینه ۲** در پس خلقت تک‌تک موجودات جهان، هدفی وجود دارد و عبث و بیهوده نیستند (**معلول**)؛ زیرا خالق آن‌ها خدایی حکیم است که هیچ کاری را بیهوده انجام نمی‌دهد (**علت**). (**استراتژی ۴ این درس را مطالعه کنید**). هر موجودی براساس برنامه حساب‌شده‌ای به این جهان گام نهاده است و به‌سوی هدف حکیمانه‌ای در حرکت است. انسان نیز مانند سایر موجودات دیگر، از این قاعده کلی جدا نیست؛ یعنی منفک نمودن انسان از این جریان، کاری نادرست است.
- ۳ **گزینه ۱** انسان مثل سایر موجودات، هدفمند است و قطعاً هدفی از آفرینش او وجود داشته است. هدفی که گام نهادن او در این دنیا، فرصتی است که برای رسیدن به آن هدف به او داده شده است. از لفظ «حق» موضوع هدف‌داری بهتر قابل برداشت است و پاسخ‌دهنده پرسش «انسان برای چه آفریده شده است و هدف از زندگی او چیست؟» می‌باشد که پاسخ به آن بسیار مهم و حیاتی است.
- ۴ **گزینه ۳** اولین تفاوت میان انسان با حیوانات و گیاهان در موضوع چگونگی رسیدن به هدف، این است که انسان باید خود، هدف از خلقتش را بشناسد و آن را انتخاب کند و به سوی آن گام بردارد (با اختیار). درحالی‌که گیاهان به صورت طبیعی و حیوانات به صورت غریزی (جبری) به‌سوی هدف در حال حرکت‌اند. دومین تفاوت آن است که انسان با روحیه بی‌نهایت‌طلب، به دنبال هدف‌های پایان‌ناپذیر و تمام‌نشدنی است، درحالی‌که گیاهان و حیوانات اهداف محدود و پایان‌پذیری دارند؛ یعنی نوع اهداف با هم متفاوت است.
- ۵ **گزینه ۳** وقتی به دنیای انسان‌ها می‌نگریم، با دنیای حیرت‌انگیزی مواجه می‌شویم؛ آن چنان اختلافی در هدف‌ها وجود دارد که ابتدا سردرگم می‌شویم که به‌راستی، کدام انتخاب درست و هم‌سو با «میل بی‌نهایت‌طلب» انسان است؟ زیرا هر کس با بینش و نگرش خاص خود به سراغ هدفی می‌رود.
- ۶ **گزینه ۳** برای انتخاب صحیح هدف‌ها و دل‌بستن به آن‌ها باید ارزش هدف‌ها را مشخص کنیم و متناسب با ارزشی که دارند، به آن‌ها رتبه دهیم. هدف‌های پایان‌ناپذیر و همیشگی (دائمی)، هدف اصلی محسوب می‌شوند. برترین هدف زندگی انسان، خدا و بندگی اوست که در عبارت قرآنی ﴿إِلَّا لِيَعْبُدُونَ﴾ مورد تأکید قرار گرفته است.
- ۷ **گزینه ۱** انسان تا به سرچشمه خوبی‌ها و زیبایی‌ها نرسد، آرام و قرار ندارد. شایسته است تنها خدا و بندگی او را به‌عنوان هدف نهایی خود انتخاب کنیم. نکته مهمی که در خصوص اهداف اصلی و فرعی باید رعایت شود، این است که هدف فرعی را به جای هدف اصلی قرار ندهیم.
- ۸ **گزینه ۴** کامل‌ترین تعبیر درباره «زندگی به خاطر خدا»، تعبیر خود خداست که می‌فرماید: ﴿قُلْ إِنْ صَلَاتِي وَنُسُكِي وَمَحْيَايَ وَمَمَاتِي لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ﴾. زندگی به خاطر خدا که همان عبادت است، هر حرکت و عملی است که برای کسب رضایت خداوند و براساس معیار دینی صورت گیرد.
- ۹ **گزینه ۳** همین بندگی است (**علت**) که موجب می‌شود انسان شایسته دریافت لطف و رحمت ویژه خداوند شود و به زندگی سعادت‌مندانه در دنیا و آخرت برسد. (**معلول**) کسی که فکر می‌کند داشتن شهرت مهم است، همه زندگی خود را در مسیر رسیدن به شهرت قرار می‌دهد. طلب علم و دانش و خواندن سطری از کتاب (مطالعه) همه و همه اگر برای جلب رضای خدا باشد، عبادت محسوب می‌شود.
- ۱۰ **گزینه ۲** به تعبیر قرآن کسانی که به حیات دنیوی راضی شده و به آن آرام گرفته‌اند، مصداق همان کسانی هستند که بهترین و ارزشمندترین دارایی و سرمایه خود را صرف کارهای کم‌ارزش می‌کنند. هدف بزرگ بندگی به همان میزان که ضامن خوش‌بختی ماست، همت بزرگ و اراده محکم می‌طلبد.
- ۱۱ **گزینه ۱** افراد زیرک با انتخاب عبادت و بندگی خدا به‌عنوان هدف، با یک تیر چند نشان می‌زنند. اینان چون کوهنوردی هستند که در مسیر نزدیک شدن به قله، هم تندرستی خود را تأمین می‌کنند، هم از مناظر زیبای طبیعت لذت می‌برند و هم استقامت خود را افزایش می‌دهند.
- ۱۲ **گزینه ۲** این بیت اشاره دارد به این‌که انتخاب خدای گل و نرگس ساز بهتر از انتخاب خود گل و نرگس است؛ زیرا خداوند، هدف جامع و دربرگیرنده و سرچشمه همه خوبی‌ها و زیبایی‌هاست. مصراع اول بیت، همان باغ و گل است که پایان‌پذیر و مادی هستند، اما «آن که برآرد گل»، همان خداست که جامع و دربرگیرنده است. انتخاب ﴿ثَوَابِ الدُّنْيَا﴾ شامل اهداف پایان‌پذیر و مرتبط با مصراع اول است.

عصر غیبت

تاریخ امامت حضرت مهدی (عج)

ولادت: سپیده‌دم جمعه، نیمه شعبان، سال ۲۵۵ هـ.ق در سامرا
آغاز امامت: پس از شهادت امام حسن عسکری (عج) در سال ۲۶۰ هـ.ق

غیبت

- اول:** غیبت صغری (۶۹ سال): سال ۲۶۰ تا ۳۲۹ هـ.ق
ارتباط از طریق نواب اربعه یا نواب خاص
- دوم:** غیبت کبری (طولانی): از سال ۳۲۹ تاکنون
آغاز با نامه امام زمان (عج) شش روز مانده به وفات آخرین نایب

وظایف امام حسن عسکری (عج) در قبال حضرت مهدی (عج)] حفظ جان حضرت مهدی (عج) از گزند حاکمان عباسی
 معرفی حضرت مهدی (عج) به یاران نزدیک و مورد اعتماد،
 به‌عنوان امام بعدی

علت غیبت امام زمان (عج)

اتمام نعمت هدایت الهی: با وجود امامان نتیجه: هموار ساختن راه رسیدن به رستگاری
 پیامبر (ص)، خود و امام علی (ع) را پدران امت معرفی فرموده است ← دل‌سوزی برای امت
 قدرناشناسی فرزندان ناسپاس (مسلمانان) نتیجه: شهادت یازده رهبر آسمانی
 عامل اصلی شهادت امامان ← حاکمان ظالم و غاصب بنی‌امیه و بنی‌عباس

نقش مردم در شهادت امامان

- تسلیم حاکمان شدند.
- با حاکمان مبارزه نمی‌کردند.
- وظیفه امر به معروف و نهی از منکر را انجام نمی‌دادند.

اگر مردم مبارزه می‌کردند نتیجه:

- خلافت در اختیار امامان قرار می‌گرفت.
- امامان، مردم را به توحید و عدل فرا می‌خواندند.
- جامعه بشری در مسیر صحیح کمال پیش می‌رفت.

اطلاع حاکمان بنی‌عباس از قیام حضرت مهدی (عج) از اخبار پیامبر و امامان ← محاصره و سخت‌گیری حاکمان به امام دهم و یازدهم.
 حدیث امام علی (ع): «زمین از حجت خدا (امام) خالی نمی‌ماند ... اما خداوند، به علت: ۱. ستمگری انسان‌ها و ۲. زیاده‌روی‌شان در گناه، آنان را از وجود حجت در میانشان بی‌بهره می‌سازد (معلول).»

آیه (انفال، ۵۳)	ترجمه	مهم‌ترین پیام‌ها
ذَلِكَ بِأَنَّ اللَّهَ لَمْ يَكُ مُغَيِّرًا نِعْمَةً أَنْعَمَهَا عَلَىٰ قَوْمٍ	خداوند نعمتی را که به قومی ارزانی کرده است، تغییر نمی‌دهد	۱. زمینه‌ساز هلاکت یا عزت و سربلندی یک جامعه، اعمال مردم خود جامعه است.
حَتَّىٰ يُعَيَّرُوا مَا بِأَنْفُسِهِمْ	مگر آن که آن‌ها، خود وضع خود را تغییر دهند	۲. اگر مردم از نعمتی که خدا به آن‌ها داده است درست استفاده نکنند، خدا آن نعمت را از آنان می‌گیرد.
وَ أَنَّ اللَّهَ سَمِيعٌ عَلِيمٌ	همانا که خداوند شنوا و داناست.	۳. علت غیبت امام زمان (عج) عدم آمادگی روح جمعی جامعه است.
		۴. تغییرات الهی تابع تغییرات اجتماعی انسان‌هاست و خداوند رفتارها را می‌داند، زیرا سمیع و علیم است.

چگونگی امامت حضرت مهدی (عج) در عصر غیبت

معنای غیبت: غایب از نظرهاست؛ نه این که حضور ندارد، نمی بیند و بی خبر است!

حدیث امام علی (ع): «حجت خدا در میان مردم **حضور دارد**، از معابر و خیابانها عبور می کند ... به نقاط مختلف می رود، سخن مردم را می شنود و بر جماعت مردم سلام می کند ...؛ تا این که **زمان ظهور و وعده الهی و ندای آسمانی** فرا می رسد (علت). هان! آن روز، **روز شادی** فرزندان علی و پیروان اوست (معلول).»

شعر: اشتیاق و انتظار امام زمان (عج)

عمری است که از **حضور** او جا ماندیم   در غربت سرد خویش تنها ماندیم
او منتظر است تا که ما برگردیم   ماییم که در **غیبت** کبری ماندیم

کاهش بهره‌مندی از امام در عصر غیبت

نه امکان حکومت و ولایت ظاهری امام هست و نه امکان تشکیل جلسات درس و تعلیم معارف و احکام دین.

بهره‌مندی منحصر به ولایت معنوی

نیازمند به ظاهر بودن امام نیست.
آگاهی از احوال انسانها به اذن خدا
امداد معنوی به افراد مستعد به ویژه شیعیان و محبان
نامه امام زمان به شیخ مفید: «ما از اخبار و احوال شما آگاهیم و هیچ چیز از اوضاع شما بر ما پوشیده و مخفی نیست. ما در رسیدگی [به شما] و سرپرستی شما کوتاهی و سستی نمی کنیم و یاد شما را از خاطر نمی بریم که اگر جز این بود، دشواریها و مصیبتها بر شما فرود می آمد و دشمنان، شما را ریشه کن می کردند.»

نمونه‌ها:

- هدایت باطنی افراد
  - حل بعضی از مشکلات علمی علما
  - خبر دادن از پاره‌ای رویدادها
  - دست‌گیری از درماندگان
  - دعا برای مؤمنان
- خورشید پشت ابر = امام زمان (عج)

رهبری حقیقی مسلمانان بر عهده امام زمان (عج)

آینده زندگی انسانها و پایان تاریخ در آیات

آیه (نور، ۵۵)	ترجمه	مهم‌ترین پیامها
وَعَدَ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا مِنْكُمْ وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ	خداوند به کسانی که شما که ایمان آورده و عمل صالح انجام داده‌اند، وعده داده است	۱. وعده‌های خدا به بعضی مؤمنان صالح، حکومت دینی امن برای تحقق عبودیت خداست.
لَيَسْتَخْلِفَنَّهُمْ فِي الْأَرْضِ كَمَا اسْتَخْلَفَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ	که آنان را جانشین در زمین قرار دهد همان‌طور که قبل از آنان کسانی را جانشین قرار داد	۲. این آیه به دو مورد از اهداف حکومت مهدوی، یعنی « امنیت کامل » و « فراهم شدن زمینه رشد و کمال » برای بندگی بهتر خدا، اشاره دارد.
وَلَيُمَكِّنَنَّ لَهُمْ دِينَهُمُ الَّذِي ارْتَضَى لَهُمْ وَلَيُبَدِّلَنَّهُمْ مِنْ بَعْدِ خَوْفِهِمْ أَمْنًا يَعْبُدُونَنِي لَا يُشْرِكُونَ بِي شَيْئًا ...	و دینشان را که برای آنان پسندیده مستقر سازد و بیم و ترسشان را به امنیت مبدل سازد [به گونه‌ای که دیگر] مرا بپرستند و به چیزی شرک نوزند.	۳. قطعیت وعده‌های قرآن و پیشگویی آنها برداشت می‌شود. ۴. این آیه با آیه «مَنْ آمَنَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَعَمِلَ صَالِحًا فَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ ...» مرتبط است. (ترکیبی با درس ۳ دهم) ۵. این آیه به توحید عملی و نفی شرک عملی اشاره می‌کند. (ترکیبی با درس ۳ دوازدهم)

آیه (قصص، ۵)	ترجمه	مهم ترین پیامها
وَ نُرِيدُ أَنْ مَنَّ عَلَى الَّذِينَ اسْتَضَعِفُوا فِي الْأَرْضِ وَ دَجَلَهُمْ أَهْمَةً وَ نَجْعَلَهُمُ الْوَارِثِينَ	ما می‌خواهیم بر مستضعفان زمین، منت نهیم و آنان را پیشوایان [مردم] قرار دهیم و آنان را وارثان [زمین] قرار دهیم.	۱. دو منت خدا بر ناتوان شمرده‌شدگان به‌ترتیب پیشوایی و ارث بردن زمین است. ۲. اراده و مشیت و ربوبیت و قضای الهی بر امامت و حکومت مستضعفان تعلق گرفته است. (ترکیبی با درس ۲ و ۵ دوازدهم)

آیه (انبیاء، ۱۰۵)	ترجمه	مهم ترین پیامها
وَ لَقَدْ كَتَبْنَا فِي الزَّبُورِ مِنْ بَعْدِ الذِّكْرِ أَنَّ الْأَرْضَ يَرِثُهَا عِبَادِيَ الصَّالِحُونَ	به راستی در زبور، بعد از ذکر (تورات) نوشته‌ایم که زمین را بندگان شایسته من به ارث می‌برند.	۱. وارث شدن بندگان شایسته، به‌عنوان وعده الهی در کتاب‌های آسمانی پیشین (زبور و تورات) نیز مقرر شده است. ۲. در الهی بودن ظهور ولی خدا و پایان تاریخ، میان ادیان الهی اتفاق نظر وجود دارد. ۳. حضرت موسی (عَلَيْهِ السَّلَام) و نزول کتاب تورات، مقدم بر حضرت داود (عَلَيْهِ السَّلَام) و نزول کتاب زبور بوده است.

موعود و منجی در ادیان

پیامبران از یک طرح الهی برای تحقق وعده الهی (پیروزی حق بر باطل در آینده تاریخ) سخن گفته‌اند: ظهور رهبر و ولی تعیین شده از جانب خدا ← تشکیل حکومت عادلانه پس از آمادگی جامعه بشری (بر خلاف میل مستکبران) با وجود دگرگونی‌ها در تعالیم پیامبران (جز پیامبر اسلام) ← همه در اصل الهی بودن پایان تاریخ و ظهور ولی خدا برای حکومت جهانی اتفاق نظر دارند.

موعود در اسلام

اهل سنت امام مهدی (عَلَيْهِ السَّلَام)، از نسل پیامبر اکرم (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ) و حضرت فاطمه (عَلَيْهَا السَّلَام) هنوز به دنیا نیامده!

شیعه موعود، دوازدهمین امام و فرزند امام حسن عسکری (عَلَيْهِ السَّلَام) است. به حیات خود ادامه می‌دهد. بنابر سخنان صریح پیامبر و امامان ظهور به اذن خدا و تشکیل حکومت جهانی اسلام

فوائد

مشخص بودن والدین امام زمان (عَلَيْهِ السَّلَام): ماجراجویان فریبکار مدعی مهدویت، شناخته می‌شوند و مردم فریب نمی‌خورند. حاضر و ناظر دیدن امام، بیان خواسته‌ها، تلاش برای رضایت او. اعتقاد به زنده بودن امام زمان (عَلَيْهِ السَّلَام) و حضور در جامعه بهره‌مندی از هدایت‌ها و ولایت معنوی امام به شکل‌های مختلف.

مسئولیت‌های منتظران

۱. تقویت معرفت و محبت به امام امام، مهربان‌تر از پدر و مادرند. معرفت بیشتر (علت) از بین رفتن تردیدها (معلول) محبت بیشتر حدیث پیامبر (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ) درباره امام عصر (عَلَيْهِ السَّلَام): «هرکس که دوست دارد خدا را، در حال ایمان کامل و مسلمانی مورد رضایت او، ملاقات کند، ولایت و محبت امام عصر (عَلَيْهِ السَّلَام) را بپذیرد.»

نمونه‌ها (عوامل مؤثر در معرفت و محبت به امام) شناخت جایگاه امام در پیشگاه الهی آشنایی با شیوه حکومت‌داری ایشان به هنگام ظهور آشنایی با صفات و ویژگی‌های ایشان در سخنان معصومان (عَلَيْهِمُ السَّلَام)

مهم‌ترین پیام‌ها	ترجمه	حدیث پیامبر (ﷺ)
۱. مرگ جاهلی و خروج از دین اسلام، معلول عدم معرفت به امام است.	هر کس بمیرد و امام زمان خود را نشناسد،	مَنْ مَاتَ وَ لَمْ يَعْرِفِ إِمَامَ زَمَانِهِ
۲. یکی از مسئولیت‌های منتظران، تقویت معرفت و در نتیجه، محبت به امام است.	به مرگ جاهلی مرده است.	مَاتَ مِيتَةً جَاهِلِيَّةً
۳. این حدیث با سخن پیامبر (ﷺ): «هر کس دوست دارد خدا را...» ارتباط مفهومی دارد.		

۲. پیروی از فرمان‌های امام عصر (عجله الله تعالی فرجه) (تبعیت)

حدیث پیامبر (ﷺ): «خوشا به حال کسی که به حضور «قائم» برسد، درحالی که پیش از قیام او نیز پیرو او باشد.»

- مراجعه به عالمان دین
  - عمل به احکام فردی و اجتماعی دین
  - مقابله با طاغوت
  - تشکیل حکومت اسلامی در عصر غیبت
  - بر کنار کردن حاکمان ستمگر
- دستورات امام زمان (عجله الله تعالی فرجه) در مدت غیبت
- نمونه‌ای از علائم پیروی از امام عصر (عجله الله تعالی فرجه)

۳. آماده کردن خود و جامعه برای ظهور

عصر غیبت ← عصر آماده‌باش برای یاری امام (عجله الله تعالی فرجه)

هر لحظه منتظر است ندای امام (عجله الله تعالی فرجه) در جهان طنین‌انداز شود.

منتظر ← مانند سرباز] تا مردم را برای پیوستن به حق فراخواند.

حدیث امام علی (علیه السلام): «۱۶ شرط بیعت با امام (عجله الله تعالی فرجه)»

۱. در امانت خیانت نکنند،
۲. پاک‌دامن باشند،
۳. اهل دشنام و کلمات زشت نباشند،
۴. به ظلم و ستم خون‌ریزی نکنند،
۵. به خانه‌ها هجوم نبرند،
۶. کسی را به ناحق آزار ندهند،
۷. ساده‌زیست باشند،
۸. بر مرکب‌های گران‌قیمت سوار نشوند،
۹. لباس‌های فاخر نپوشند،
۱۰. به حقوق مردم تجاوز نکنند،
۱۱. به یتیمان ستم نکنند،
۱۲. دنبال شهوت‌رانی نباشند،
۱۳. شراب ننوشند،
۱۴. به پیمان خود عمل کنند،
۱۵. ثروت و مال را احتکار نکنند،
۱۶. در راه خدا به شایستگی جهاد نمایند.

روش کسب ویژگی‌های شجاعت، عزت نفس و پاکدامنی

قبل از ظهور، حضور فعال در جبهه حق در صحنه فعالیت‌های اجتماعی و نبرد دائمی حق و باطل

ایستادگی در برابر شیاطین درون و برون

عدم اکتفا به گریه و دعا و حضور داشتن در صحنه نبرد: «تو و پروردگارت بروید و بجنگید، ما این‌جا می‌نشینیم»

شعر (عدم آمادگی شخص منتظر)

قطعه گمشده‌ای از پر پرواز کم است

یازده بار شمردیم و یکی باز کم است

این همه آب که جاریست نه اقیانوس است

عرق شرم زمین است که سرباز کم است

دو عامل پویایی جامعه شیعه از دیدگاه جامعه‌شناسان

۱. گذشته سرخ: عاشورا، آمادگی برای شهادت و ایثار
۲. آینده سبز: سرنگونی ظالمان، گسترش عدالت ← زیر پرچم امام عصر (عجله الله تعالی فرجه)

ویژگی‌های یاران حضرت مهدی (عج)

- پیش‌تازان تحول جهانی و سازندگان تمدن اسلامی
- هسته مرکزی = ۳۱۳ نفر = به تعداد اصحاب پیامبر در جنگ بدر
- حدیث امام باقر (عج): «۵۰ نفر زنانند».
- احادیث: بیش‌ترشان از جوانان‌اند.

۴. دعا برای ظهور امام

- از برترین اعمال عصر غیبت ← در انتظار ظهور بودن
- دلیل: فرج و گشایش واقعی برای دین‌داران = ظهور آن حضرت
- حدیث امام علی (عج): «منتظر فرج الهی باشید و از لطف الهی مأیوس نشوید و بدانید که محبوب‌ترین کارها نزد خداوند، انتظار فرج است.»
- لازمه انتظار = دعا برای ظهور

نگاهی به جامعه مهدوی

شرایط ظهور

- نامیدی مردم جهان از همه مکتب‌های غیر الهی و مدعیان برقراری عدالت در جهان
- جلب دل‌های مردم به سوی منجی با تبلیغ منتظران واقعی

دو دستگی هنگام ظهور

- بیش‌تر مردم: با شنیدن ندای امام ← با شوق به سوی او می‌شتابند.
- مستکبران و ظالمان: در مقابل امام می‌ایستند
- در نهایت شکست می‌خورند.
- حکومت جهانی امام تشکیل می‌شود.

همه اهداف انبیا با تشکیل حکومت امام عصر تحقق می‌یابد

۱. عدالت گستری

- حدیث پیامبر (ص): «با ظهور امام عصر (عج)، خداوند زمین را از قسط و عدل پر خواهد کرد، بعد از این‌که از ظلم و جور پر شده باشد.»
- دوقطبی مرفه و فقیر، مستکبر و مستضعف وجود ندارد.
- حدیث امام باقر (عج) درباره وضعیت اقتصادی پس از ظهور: «آن‌چنان میان مردم مساوات برقرار می‌کند که نیازمندی پیدا نخواهد شد تا به او زکات داده شود.»

۲. آبادانی

- برکت
- سرزمین بین عراق و شام که کویری است ← سرسبز و خرم خواهد بود.

۳. شکوفایی عقل و علم

- با لطف و توجه ویژه امام زمان (ولایت معنوی) به همه انسان‌ها ← کامل شدن عقل‌ها

۴. امنیت کامل

- هیچ‌گاه احساس ناامنی و ترس نمی‌کنند. آیه: ﴿وَ كَيْدُهُمْ مِنْ بَعْدِ خَوْفِهِمْ أَمَّا﴾
- از دزدی خبری نیست.

۵. فراهم شدن زمینه رشد و کمال

- مهم‌تر از همه، زمینه‌های رشد و کمال همه افراد فراهم می‌شود
- بهبتر خدا را بندگی می‌کنند آیه: ﴿يَعْبُدُونِي﴾
- فرزندان صالح به جامعه تقدیم می‌کنند.
- خیرخواه دیگران‌اند.
- بهبتر و آسان‌تر به هدف خلقت می‌رسند.

استراتژی ۵۳

نمودار تاریخی و اعداد و ارقام هر آنچه که تاکنون باید از تاریخ اسلام و شیعه بدانیم را یک بار جمع‌بندی می‌کنیم:

(سراسری انسانی ۹۶)

مثال: غیبت کبری از چه سالی آغاز شد و تا چه زمانی ادامه می‌یابد؟

- ۱) ۲۵۵ هجری - زمین پر از ظلم و جور شود و جامعه اسلامی توان اصلاح آن را نداشته باشد.
- ۲) ۳۲۹ هجری - زمین پر از ظلم و جور شود و جامعه اسلامی توان اصلاح آن را نداشته باشد.
- ۳) ۲۵۵ هجری - جامعه انسانی شایستگی ظهور و بهره‌مندی از وجود آخرین حجت را پیدا کند.
- ۴) ۳۲۹ هجری - جامعه انسانی شایستگی ظهور و بهره‌مندی از وجود آخرین حجت را پیدا کند.

پاسخ: گزینه ۴

عصر غیبت

استراتژی ۵۴

نکته‌های مشابه در سه آیه را باید خوب به خاطر بسپارید:

- ◀ وعده خدا به برخی مؤمنان صالح ← { خلافت
استقرار دین
امنیت } نتیجه: عبادت خدا و نفی شرک
- ◀ منت خدا بر مستضعفان (ناتوان شدگان) ← پیشوایان و وارثان زمین می‌شوند.
- ◀ وعده خدا در کتب آسمانی به بندگان شایسته ← وارثان زمین می‌شوند.

مثال: از دقت در کدام آیات «جانشینی ناتوان شدگان» و «حکومت صالحان» در پایان تاریخ مفهوم می‌گردد؟

(سراسری تجربی ۹۶)

- ۱) ﴿وَنَجْعَلُهُمْ أُمَمًا وَنَجْعَلُهُمُ الْوَارِثِينَ﴾ - ﴿لِيُمَكِّنَنَّ لَهُمْ دِينَهُمُ الَّذِي ارْتَضَىٰ لَهُمْ﴾
- ۲) ﴿أَنَّ الْأَرْضَ يَرِثُهَا عِبَادِيَ الصَّالِحُونَ﴾ - ﴿لِيُمَكِّنَنَّ لَهُمْ دِينَهُمُ الَّذِي ارْتَضَىٰ لَهُمْ﴾
- ۳) ﴿أَنَّ الْأَرْضَ يَرِثُهَا عِبَادِيَ الصَّالِحُونَ﴾ - ﴿لِيَسْتَخْلِفَنَّهُمْ فِي الْأَرْضِ كَمَا اسْتَخْلَفَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ﴾
- ۴) ﴿وَنَجْعَلُهُمْ أُمَمًا وَنَجْعَلُهُمُ الْوَارِثِينَ﴾ - ﴿لِيَسْتَخْلِفَنَّهُمْ فِي الْأَرْضِ كَمَا اسْتَخْلَفَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ﴾

پاسخ: گزینه ۴